

ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ

Φιλοξενούμενη

ΕΣΤΙΑ 1990

Εκδρομές με φίλες

ΕΣΤΙΑ 1993

Οι περιπέτειες της νεότητας
Η αντίθεση των γενεών στην ελληνική πεζογραφία
ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ 1995

Αγγέλα Καστρινάκη

Η φωνή του γενέθλιου τόπου

μελέτες για την ελληνική πεζογραφία
του 20ού αιώνα

εκδόσεις ΠÓΛΙΣ

160 ρισμούς για το έργο του Χατζή, τους έχει χρησιμοποιήσει ήδη το 1964 ο Δημήτρης Ραυτόπουλος⁷. Όμως, στην περίφημη εκείνη κριτική του, τοποθετούσε στην πλευρά του δράματος και *Το τέλος της μικρής μας πόλης*. Ο ίδιος ο Χατζής, όπως είδαμε, το έργο του αυτό το επιμερίζει και στην κατηγορία των υπερασπισμένων και των ανυπεράσπιστων. Κατά την άποψή μου, και όπως θα δοκιμάσω να δείξω, η πρώτη έκδοση της *Μικρής μας πόλης* είναι εξ ολοκλήρου επική, ενώ στη δεύτερη, που παραμένει επική, ένα κείμενο, ο «Σαμπεθάι Καμπιλής», έχει μεταταθεί στο πεδίο του δράματος.

Το έπος της Φωτιάς

Το επικό μυθιστόρημα του Χατζή, η *Φωτιά*, έχει τις εξής δύο ιδιορρυθμίες: η πρώτη είναι πως ο κεντρικός του ήρωας ανήκει στο γυναικείο φύλο, η δεύτερη πως επιχειρείται μια αρκετά εκτεταμένη εσωτερική διείσδυση στην προσωπικότητά του. Οι αποκλίσεις αυτές από μια πιο τυπική σύλληψη του έπους –όπως την υλοποίησε για παράδειγμα λίγο αργότερα ο ίδιος ο Χατζής στη «Μουργκάνα»– αποβλέπουν σε πολλαπλούς στόχους: στην ανάδειξη της γυναίκας (προγραμματική αριστερή επιδίωξη), στην ευθυγράμμιση με τις επιταγές του σύγχρονου μυθιστορήματος (εσωτερική εστίαση) και στην εξασφάλιση ενός αισιόδοξου επικού τέλους για το μυθιστόρημα.

Ο συνδυασμός όλων αυτών δείχνει την εξαιρετική ικανότητα ισορροπίας του Χατζή –την ανέδειξε σε ύψιστο

⁷ Δ. Ραυτόπουλος, «Η μικρή μας πόλη των ιδεών και το νεοελληνικό μάθημα του Δημήτρη Χατζή», *Οι ιδέες και τα έργα*, Αθήνα 1965, σ. 119-132.

161 βαθμό στο *Τέλος της μικρής μας πόλης* – ανάμεσα στην επιθυμία του να είναι ένας σύγχρονος συγγραφέας και στην ανάγκη να ευθυγραμμίζεται με την κομματική λογική, ή ίσως και με ό,τι πίστευε ως λογική της ιστορίας.

Η εσωτερική διείσδυση, η ενασχόληση με την ψυχολογία ενός προσώπου, που συνεπάγεται την κατάδειξη των αμφιβολιών και των ταλαντεύσεών του, ήταν προφανώς ένα παρακινδυνευμένο εγχείρημα για τις απαιτήσεις και τις δυνατότητες του 1946. Άλλωστε το αφήγημα αυτό, σαν γνήσιο έπος, ανταποκρινόταν στην ανάγκη να καταγραφεί και να επιζήσει η ηρωική ιστορία της αντίστασης: τέτοια ήταν η προκήρυξη του Κ.Κ.Ε. που καλούσε σε «διαγώνισμα για τη συγγραφή σύντομης ιστορίας του εθνικού αγώνα της Αντίστασης 1940-1945»⁸. Τι θέση λοιπόν έχουν οι εσωτερικές ταλαντεύσεις ενός προσώπου σε ένα τέτοιο κείμενο;

Στο σημείο αυτό η επιλογή της γυναίκας ηρωίδας υπήρξε ένα ευφυές εύρημα: η κατάδειξη των αμφιβολιών καθίσταται πολύ περισσότερο ανεκτή όταν αφορά μια γυναίκα, το νέο υποκείμενο της ιστορίας, που είναι φυσικό να αναζητεί ακόμα τον εαυτό της. Οι άντρες στη *Φωτιά* –οι οποίοι μπορεί να μην είναι πρωταγωνιστές του μυθιστορήματος, παραμένουν όμως πρωταγωνιστές της ιστορίας, καθώς εκείνοι είναι που κινούν τα νήματα – υφίστανται πολύ λιγότερο την ανατομική επέμβαση του συγγραφέα.

Όσον αφορά τώρα το τέλος του μυθιστορήματος: το τελευταίο τμήμα της *Φωτιάς* επιγράφεται «Ο δρόμος» και πε-

⁸ Η προκήρυξη του Κ.Κ.Ε. καλούσε στη συγγραφή ιστορίας: αντί για ιστορικά έργα όμως, γράφτηκαν έργα λογοτεχνικά, από τα οποία η Κριτική Επιτροπή του Κ.Κ.Ε., «διευρύνοντας την αποστολή της», επέλεγε και βραβεύει ορισμένα, ανάμεσα στα οποία και τη *Φωτιά*. Οι πληροφορίες προέρχονται από δημοσίευμα του Ριζοσπάστη, Κυριακή 24 Μάρτη 1946. Βλ. Βιβλ., σ. 796-797.